

Talousvaliokunta

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi mallin oikeudellisesta suojasta ja ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) 6/2002 muuttamisesta ja komission asetuksen (EY) 2246/2002 kumoamisesta (mallisuoja)

Suurelle valiokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi mallin oikeudellisesta suojasta ja ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) 6/2002 muuttamisesta ja komission asetuksen (EY) 2246/2002 kumoamisesta (mallisuoja) (U 116/2022 vp): Asia on saapunut talousvaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava suurelle valiokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- erityisasiantuntija Stiina Löytömäki, työ- ja elinkeinoministeriö
- professori Tuomas Mylly, IPR University Center
- vanhempi lakimies Sara Henriksson, Patentti- ja rekisterihallitus
- asiantuntija Albert Mäkelä, Suomen Yrittäjät ry

VALTIONEUVOSTON KIRJELMÄ

Ehdotus

Tausta

Komissio julkaisi 28.11.2022 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi mallien oikeudellisesta suojasta (COM (2022) 667 final) ja ehdotuksen parlamentin ja neuvoston asetukseksi yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 2246/2002 muuttamisesta ja komission asetuksen N:o 2246/2002 kumoamisesta (COM (2022) 666 final).

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

Mallisuoja on immateriaalioikeus, jolla suojataan tuotteen ulkoasua. Hyvin suunnitellut tuotteet antavat tuottajille kilpailuedun. Helposti saatavilla oleva, tulevaisuuden tarpeet huomioon ottava, johdonmukainen ja tehokas mallisuoja on merkittävä tuotesuunnittelun ja innovoinnin edistäjä digitaalisella ajalla.

Teollismalleja koskeva jäsenvaltioiden lainsäädäntö on osittain yhdenmukaistettu vuonna 1998 annetulla Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä 98/71 EY (jäljempänä 'direktiivi'). Yhtenäisten oikeuksien suojaamiseksi kansallisten mallisuojaajärjestelmien rinnalle perustettiin vuonna 2001 annetulla neuvoston asetuksella (EY) N:o 6/2002 (jäljempänä 'asetus') erillinen ns. yhteisömallijärjestelmä, jolla on yhtäläinen vaikutus koko EU:ssa. Asetusta on muutettu vuonna 2006, jotta EU:n liittyminen Haagin kansainväliseen rekisteröintijärjestelmään toteutuisi.

Lisäksi on olemassa siirtymäkauden oikeudellinen järjestely, joka koskee korjaamiseen käytettävien varaosien mallisuojaajia. Direktiiviin sisällytettiin ns. 'jäädätyslauseke', joka mahdollisti jäsenvaltioiden säilyttävän voimassa olevan lainsäädäntönsä varaosien osalta. Komission vuonna 2004 esittämä ehdotus näkyvien varaosien mallisuojan yhdenmukaistamisesta sisällyttämällä direktiiviin korjauslauseke ei saanut riittävästi kannatusta EU-neuvostossa. Ehdotus peruutettiin vuonna 2014.

Komissio käynnisti vuonna 2014 EU:n paremman sääntelyn agendan mukaisesti arvioinnin mallisuojaajärjestelmien toiminnasta EU:ssa. Arviointiin sisältyi taloudellinen ja oikeudellinen arviointi. EU:n neuvosto kehotti päätelmissään teollis- ja tekijänoikeuspolitiikasta 11. marraskuuta 2020 komissiota esittämään ehdotuksia EU:n mallilainsäädännön tarkistamiseksi, jotta mallisuojaajärjestelmiä voitaisiin nykyaikaistaa ja tehdä mallisuojausta houkuttelevampi yksittäisille mallien luojille ja yrityksille, erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille.

Ehdotuksen tavoite

Ehdotuksella pyritään edistämään suunnittelun huippuosaamista, innovointia ja kilpailukykyä EU:ssa varmistamalla, että mallisuojaajärjestelmä on digitaalisella aikakaudella tarkoituksenmukainen ja tehokas, sekä helpommin yksittäisten mallien luojien, pk-yritysten ja suunnitteluintensiivisten teollisuusalojen saatavilla.

Direktiiviehdotuksella kumotaan ja korvataan nykyinen direktiivi 98/71 EY. Direktiiviehdotuksella pyritään myös lähentämään kansallisia lakeja ja menettelyitä mallijärjestelmien yhteentoimivuuden vahvistamiseksi. Lisäksi direktiiviehdotuksella pyritään toteuttamaan tehokkaat varaosien sisämarkkinat siten, että direktiiviin sisällytetään korjaamiseen käytettävien varaosien osalta korjauslauseke, joka sisältyy jo asetukseen.

Direktiiviehdotuksella ja asetusehdotuksella pyritään erityisesti nykyaikaistamaan vanhentuneita säännöksiä, lisäämään oikeusvarmuutta ja selkeyttämään mallioikeuksien soveltamisalaa ja rajoituksia. Asetusehdotuksella on tarkoitus mukauttaa yhteisömallijärjestelmää digiaikaan ja tehdä siitä hakijoille helpompi ja tehokkaampi. Rekisteröidyn yhteisömallin suojan saatavuutta sekä tehokkuutta ja kohtuuhintaisuutta parannetaan yksinkertaistamalla menettelyjä sekä optimoimalla maksujen tasoa.

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

Ehdotuksen pääasiallinen sisältö

Yleiset säännökset

Mallin ja tuotteen määritelmä (Direktiivi 2 artikla, Asetus 3 artikla)

Mallin ja tuotteen määritelmiä päivitetään, selkeytetään ja laajennetaan sen varmistamiseksi, että direktiivi vastaa tulevaisuudessa teknologian kehitystä. Mallisuoja kattaa tuotteet, jotka esitetään graafisesti, jotka on liitetty fyysiseen esineeseen ja jotka näkyvät kohteiden tilasijoitteluna sisäympäristön muodostamiseksi.

Terminologian ja EUIPO:n hallintoa koskevien säännösten päivittäminen (Asetus)

Yhteisömallit tai rekisteröidyt yhteisömallit tunnetaan vastedes rekisteröityinä EU-malleina. Euroopan unionin teollisoikeuksien viraston (EUIPO) hallintoa koskevat säännöt mukautetaan vastaamaan EU-tavaramerkeistä annetun asetuksen (EU) 2017/1001 sääntöjä.

Malleja koskeva aineellinen oikeus

Suojan saamisen edellytykset (Direktiivi 3 artikla): Mallisuoja rajataan ainoastaan rekisteröityyn suojaan. EU-mallin rekisteröimätön suoja kuitenkin säilyy. Suoja alkaa vasta kun rekisteröinti merkitään rekisteriin.

Rekisteröintihakemuksen hylkäämisperusteet (Direktiivi 13 artikla): Rekisteröinnin esteet ovat tyhjentävät ja yhdenmukaiset EUIPO:n tasolla tehtävän tutkimuksen kanssa. Mitättömyysperusteet ovat pakolliset ennustettavuuden lisäämiseksi.

Suojan kohde (Direktiivi 15 artikla; Asetus 18 a artikla): 'Näkyvyysvaatimukseen' liittyvän oikeusvarmuuden parantamiseksi mallisuoja myönnetään vain niille ulkoasun piirteille, jotka esitetään näkyvästi rekisteröintihakemuksessa.

Mallioikeudesta johtuvat oikeudet (Direktiivi 16 artikla; Asetus 19 artikla): Mallioikeuksien soveltamisala mukautetaan 3D-tulostusteknologian kasvavan käytön aiheuttamiin haasteisiin. Mallin rekisteröinti antaa haltijalle oikeuden estää mallin tallentavan välineen tai ohjelmiston luomisen, lataamisen, kopionnin ja jakamisen.

Direktiiviin ja asetukseen lisätään EU:n tavaramerkkiuudistusta vastaava säännös, jonka nojalla oikeudenhaltijat voivat estää väärennettyjen tuotteiden kuljettamisen EU:n alueen kautta.

Pätevyyssolettama (17 artikla): Direktiiviin lisätään pätevyyssolettama johdonmukaisuuden lisäämiseksi asetuksen (EY) N:o 6/2002 kanssa.

Mallioikeudesta johtuvien oikeuksien rajoittaminen (Direktiivi 18 artikla; Asetus 20 artikla): Salittujen käyttötarkoitusten luetteloa täydennetään lisäämällä siihen viittauskäytäntö sekä kritiikki ja parodia Euroopan unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaisesti.

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

Korjauslauseke (Direktiivi 19 artikla, Asetus 20 a artikla): Varaosien osalta direktiiviin lisätään korjauslauseke, joka on samanlainen kuin asetuksen (EY) N:o 6/2002 110 artiklassa oleva korjauslauseke, joka on rajattu koskemaan monimutkaisten tuotteiden alkuperäisosia vastaaviin varaosiin. Korjauslauseketta voidaan käyttää vain, jos kuluttajille ilmoitetaan moniosaisen tuotteen korjaamiseen käytettävän tuotteen alkuperästä. Korjauslausekkeella on välitön oikeusvaikutus vain tulevaisuuteen, ja nykyisten oikeuksien suoja turvataan 10 vuoden siirtymäkauden ajan.

EU-asetukseen tällä hetkellä sisältyvä väliaikainen korjauslauseke muutetaan pysyväksi säännökseksi.

Rekisteröidyn mallioikeuden aiempaan käyttöön perustuva oikeus (21 artikla): Aiempaan käyttöön perustuva oikeus otetaan käyttöön asetuksen (EY) N:o 6/2002 mukaisesti. Suoja loukkausta vastaan koskee niitä, jotka ovat vilpittömässä mielessä investoineet tuotemalliin ennen rekisteröidyn mallin etuoikeuspäivään ja joilla on etuoikeutettu intressi markkinoida tuotetta, vaikka niiden ulkomuoto kuuluisi rekisteröidyn mallin suojan piiriin.

Suhde tekijänoikeuteen (Direktiivi 23 artikla, Asetus 96 artiklan 2 kohta): Mallioikeuden ja tekijänoikeuksien suojan samanaikaisen soveltamisen periaate säilytetään.

Rekisteröintitunnus (Direktiivi 24 artikla, Asetus 26 a artikla): Rekisteröidyn mallin haltija voi ilmoittaa yleisölle, että malli on rekisteröity, esittämällä mallin sisältämässä tuotteessa ympyrän sisällä olevan D-kirjaimen.

Menettelyt

Mallia esittävä kuva (Direktiivi 26 artikla, Asetus 36 ja 36 a artikla): Kuvaa koskevien vaatimusten osalta direktiiviin lisätään yksityiskohtaisia säännöksiä joiden mukaan kuva voi olla staattinen, dynaaminen tai animaatio.

Yhteistä rekisteröintiä koskevat hakemukset (Direktiivi 27 artikla, Asetus 37 artikla): Mahdollistetaan eri luokkiin kuuluvien mallien yhdistäminen samaan hakemukseen, kuten myös asetuksessa (EY) N:o 6/2002 säädetään.

Julkaisemisen lykkääminen (Direktiivi 30 artikla): Mahdollisuutta mallihakemuksen julkaisemisen lykkäämiseen pidennetään 30 kuukauteen hakemuksen tekemispäivästä.

Mitättömäksi julistamista koskeva menettely (Direktiivi 31 artikla): Jäsenvaltioiden tulee säätää mallin rekisteröinnin pätevyyden riittävyyden hallinnollisesta menettelystä, jota noudatetaan niiden teollis- ja tekijänoikeusvirastoissa.

Yhdenmukaistaminen EU-tavaramerkkejä koskevien menettelyjen kanssa (Asetus) : EU-mallien osalta ehdotetaan useita muutoksia, joiden tarkoitus on yhdenmukaistaa EU-malleja koskevat menettelyt EU-tavaramerkkejä koskevien menettelyjen kanssa. Luovutaan mahdollisuudesta toimittaa rekisteröityä yhteisömallia koskeva hakemus jäsenvaltioiden teollisoikeuksien keskusviraston tai Benelux-maiden teollis- ja tekijänoikeusviraston kautta; mahdollistetaan hakea EUI-

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

PO:n menettelyn jatkamista tai päätöksen kumoamista; laajennetaan ammattimaista edustamista koskevat säännöt kattamaan koko Euroopan talousalue.

EU-malleista perittävät maksut (Asetus, liite I): Ehdotetaan hakemuksesta perittävän maksun alentamista sekä maksujen yksinkertaistamista (esimerkiksi yhdistämällä rekisteröintimaksu ja julkaisemismaksu, joista tulee vain yksi hakemusmaksu).

Siirretyn säädösvallan käyttäminen

Asetusehdotuksessa yhdenmukaistetaan komissiolle asetuksella (EY) N:o 6/2002 siirretty valta antaa säädöksiä mainitun asetuksen täytäntöönpanosta Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 290 ja 291 artiklan kanssa. Asetusehdotuksen artikloissa 42a, 44a, 50c, 50f, 50h, 51a, 53a, 55a, 64a, 65a, 66a, 66d, 66f, 66i, 67c, 70a, 73a, 75a, 78a, 105a, 106a määritellään komissiolle siirrettävä valta hyväksyä delegoituja säädöksiä. Komissiolle siirretään valta antaa delegoituja säädöksiä mm. määriteltäessä yksityiskohtaiset menettelyt hakemuksen muuttamiseksi tai rekisteröidyn EU-mallin mitätöimiseksi, muutoksenhakumenettelyjen yksityiskohtien, valituslautakuntien organisaation, tiettyjen asiakirjojen yksityiskohtien, menettelyistä aiheutuneiden kulu- jen enimmäismäärien määrittelemiseksi sekä muiden lainsäädäntöä täydentävien yksityiskohtien määrittelemiseksi.

Valtioneuvoston kanta

Valtioneuvosto suhtautuu positiivisesti komission mallidirektiiviä ja –asetusta koskeviin ehdotuksiin. Valtioneuvosto pitää tärkeänä, että mallisuoja kannustaa suunnitteluun ja innovointiin, on tarkoituksenmukainen ja tehokas digiaikakaudella, sekä helposti etenkin yksittäisten mallien luojien ja pk-yritysten saatavilla. Mallisuojajärjestelmien nykyaikaistaminen ja harmonisointi tehostavat valtioneuvoston näkemyksen mukaan sisämarkkinoiden toimintaa, luovat paremmat edellytykset kilpailulle ja lisäävät oikeusvarmuutta.

Kansallisten käytäntöjen osalta eräs merkittävä muutos on direktiiviehdotuksen sisältämä vaatimus tyhjentävistä rekisteröinnin esteistä, mikä tarkoittaa voimaan tullessaan uutuustutkimuksen päättymistä kansallisissa virastoissa. Uutuustutkimus on ollut Patentti- ja rekisterihallituksessa kilpailu- ja palveluvaltti. Valtioneuvosto voi kannattaa uutuustutkimuksen poistamista kansallisten prosessien yhtenäistämisen periaatteen nimissä ottaen huomioon, että kansalliset virastot voivat halutessaan jatkossakin tarjota erillisenä palveluna rekisteröintiesteiden tutkimista.

Valtioneuvosto kannattaa EU-mallisuojan houkuttelevuuden lisäämistä yksittäisille mallihakijoille ja pk-yrityksille maksualennuksin, vaikka EU-mallin hinnan aleneminen saattaa vähentää kansallisen mallin houkuttelevuutta.

Valtioneuvosto voi hyväksyä korjaamiseen käytettävien varaosien vapauttamisen sisämarkkinoiden toteuttamiseksi. Jo nykyiseen direktiiviin sisältyy niin sanottu ’jäädytyslauseke’, jonka tarkoituksena oli vapauttaa varaosien markkinat. Harmonisaation puute varaosien osalta on omiaan johtamaan suojakonflikteihin, kilpailun vähenemiseen ja kuluttajien taloudellisiin menetyksiin. Mallisuojan rajoitusta on kuitenkin pidettävä yksittäisenä, yhteisösääntelyn harmonisointia edistävänä ratkaisuna, joka ei saa johtaa teollis- ja tekijänoikeussuojan laajempaan kaventamiseen.

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

Valtioneuvosto katsoo, että asetusehdotuksessa komissiolle ehdotetut toimivallan siirrot ovat lähtökohtaisesti riittävän täsmällisiä, oikeasuhtaisia, tarkoituksenmukaisia ja perusteltuja.

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ehdotuksen tausta ja lähtökohdat

Ehdotuksilla pyritään ajantasaistamaan ja selkeyttämään EU:n mallioikeusjärjestelmää niin, että se edistäisi suunnittelua, innovointia ja kilpailukykyä EU:ssa digitaalisella aikakaudella nykyistä paremmin. Tarkoituksena on myös, että järjestelmä on helpommin yksittäisten mallien luojien, pk-yritysten ja suunnitteluintensiiivisten teollisuusalojen saatavilla. Mallioikeudella tarkoitetaan tuotteen ulkomuodon eli muotoilun suojaa.

Mallioikeusdirektiivi koskee kansallisia mallioikeusjärjestelmiä, joista säädetään Suomessa mallioikeuslaissa (221/1971). EU:n mallioikeusasetuksella puolestaan on luotu EU:n yhteinen mallioikeusjärjestelmä, yhteisömalli (jatkossa EU-malli), joka on voimassa koko EU:n alueella.

Keskeisten ehdotusten arviointia

Ehdotusta on pidetty talousvaliokunnan saaman selvityksen perusteella kannatettavana: uudistus yhdenmukaistaisi direktiivin ja asetuksen sääntelyä. Lisäksi mallioikeuden sääntelyä yhdenmukaistettaisiin tavaramerkkioikeuden kanssa. Järjestelmän perusperiaatteisiin ei kuitenkaan esitetäisi muutoksia.

Talousvaliokunta pitää myönteisinä myös ehdotuksen mahdollisia kilpailua lisääviä vaikutuksia. Mallioikeusdirektiiviin ehdotettavan ns. korjauslausekkeen tarkoituksena on ratkaista moniosaisen tuotteiden mallioikeuden soveltuminen alkuperäisosia vastaaviin varaosiin. Vaikka ehdotus kaventaisi alkuperäisen tuotteen valmistajan suojaa, mahdollisuus hyödyntää eri valmistajien varaosia on omiaan lisäämään kilpailua. Lisäksi korjaamista koskeva sääntely vastaa kestävässä kehitykseen liittyviin unionin ja kansallisiin tavoitteisiin: sääntelyllä voi olla positiivisia vaikutuksia tuotteiden käyttöikään. Myös uudistuksen tavoitteena oleva viranomaismaksujen alentaminen on tervetullutta ja lisännee yritysten halukkuutta suojata tuotteensa mallioikeudella.

Talousvaliokunta kiinnittää kuitenkin huomiota uudistuksen vaikutusten epävarmuuksiin ja tarpeeseen arvioida tiettyjen säännösten vaikutuksia tarkemmin ehdotuksia koskevien neuvottelujen kuluessa. Direktiiviehdotus merkitsisi tyhjentävää rekisteröinnin esteiden sääntelyä. Valiokunnan asiantuntijakuulemisessa on esitetty myös kriittisiä arvioita siitä, ettei Patentti- ja rekisterihallitus voisi tämän vuoksi enää viran puolesta toteuttaa ns. uutuustutkimuksia. Uutuustutkimus on nähty erityisesti pk-yritysten kannalta tärkeänä, sillä rekisteröitäväksi päätyneen mallin osalta on tällöin jo kattavasti selvitetty, ettei malli loukkaa muiden oikeuksia. Toisaalta uudistus keventäisi hallinnollista taakkaa ja asiaan liittyviä viranomaiskustannuksia.

Digitalisoitua toimintaympäristö ja teknologinen kehitys aiheuttavat haasteita mallioikeuden sääntelylle. Talousvaliokunnan asiantuntijakuulemisessa on kiinnitetty huomiota tarpeeseen selvittää esimerkiksi asetusehdotuksen 19(2)(d) artiklaa, jonka tarkoituksena on estää mallioikeu-

Valiokunnan lausunto TaVL 80/2022 vp

den loukkaaminen 3D-tulostuksen kautta. Talousvaliokunnan saaman selvityksen perusteella ehdotettu säännös voisi mahdollistaa tulkinnan, jonka perusteella oikeudenhaltija voisi kohdistaa vaateita hyvin laajasti eri välineiden ja ohjelmistojen valmistajiin, niiden lataajiin, kopioijiin ja jakajiin, vaikka toiminnalla ei olisi välttämättä suoraa yhteyttä mallioikeuden loukkaamiseen 3D-tulostuksella. Talousvaliokunta kiinnittää huomiota tarpeeseen arvioida säännöksen muotoilua ehdotuksen käsittelyn edetessä.

VALIOKUNNAN LAUSUNTO

Talousvaliokunta ilmoittaa,

että se yhtyy asiassa valtioneuvoston kantaan korostaen edellä esitettyjä näkökohtia.

Helsingissä 23.2.2023

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Sanni Grahn-Laasonen kok
varapuheenjohtaja Katri Kulmuni kesk
jäsen Atte Harjanne vihr
jäsen Mari Holopainen vihr
jäsen Hannu Hoskonen kesk
jäsen Matias Mäkyne sd
jäsen Raimo Piirainen sd
jäsen Sakari Puisto ps
jäsen Minna Reijonen ps
jäsen Janne Sankelo kok
jäsen Hussein al-Tae sd
jäsen Veikko Vallin ps
jäsen Tuula Väättäin sd
varajäsen Juha Mäenpää ps

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Lauri Tenhunen